

Leto 1926/27

Januar

Izmed vseh cvetic . . .

Izmed vseh cvetic na vrtu tvoje duše naj ti ena najlepše cvetè. Tako jo postavi, predraga deklica, da ti bo rasla v rahli zemlji in solncu najbliže. Da bo sijala v brezmadežni belini, v veselje očesu in srcu, da bo dvigala svoj dehteči kelih visoko in stanovitno v darovanje.

Tako jo posadi, da ti bo vselej pred očmi in na mar.

In če vse rože slanica pomori, ene ti ne sme nikoli: lilije ne, ki je cvetka tvojega čistega srca; belega limbarja ne, ki je znamenje tvoje dušne lepote!

*

V januarju častimo ljubko rimsko deklico, ki je nesla skozi hude boje in hude muke lilijo vso belo, in jo je šele kri iz njenega mladega vratu rdeče polila.

V januarju stopa nežno jagnjiče med nas, med lilijo nedolžnosti in rožo mučeništva nam cvetè dolgolasa nevestica Jezusova, sveta Agneza, in izpod meča krvnikovega srebrni k nam njen glas: Blagor njim, ki so čistega srca, ker bodo Boga gledali . . .

*

In ti, deklica moja? Vetrovi na tem svetu so često vsi strupeni, in nebo je dostikrat brez solnca. Brez pomoči Pastirja, ki se »med lilijami pase«, boš zašla in se izgubila, ovčka ti nežnoruna, in če ne boš vsa z Njo, ki je »lilija v dolini«, bo zvenela in umrla tvoja lilija — najlepše, kar premoreš.

Svoj kras nam ohrani ti, in s teboj vse, kar vas je naših od Zile zelene do bregov Kolpe, od beneških močvar do zidovja sivega Monoštra!

A. Žužek.

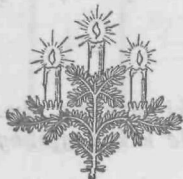

Silvin Sardenko:

Božič.

*Zimski mož, zimski mož
poln je, poln belih rož.
Beli dan, beli dan
poln je, poln črnih vran.*

*Sveta noč, sveta noč —
Marija hodi mimo koč.
Brž domov, brž domov,
Marija nese blagoslov!*

Rejenka.

(Nadaljevanje).

Podobnih veselih dni je Anica pri Čekalkovih doživela še mnogo. Spomladi in poleti je hodila Čekalka v gozd in nabirala razne rože in zelišča, pa jih je doma sušila in dajala bolnikom za zdravilo. O vsaki rastlini je vedela kaj povedati. Kazala je deklici v gozdu mesta, kjer se je pripetila kakšna nesreča, peljala jo je tudi k ribniku, kjer je baje povodni mož, pripovedovala ji o gozdnih vilah, in Anici se je zdel gozd kakor bivališče čudnih duhov in strahov. Bala se pa ni tistih strahov, ker ji je starka pravila, da so nevarni le onim, ki ne nosijo s seboj rožnega venca ali križca, Anica pa je imela zmeraj na vratu srebrn križec, s katerim so jo bili našli v Krtini.

Drugikrat je hodila Čekalka po gobe in jagode. In tedaj je bilo v lesu tako lepo! Poletavalo je tam toliko pisanih metuljev, pa sladko prepevalo toliko ptičev, da je bilo Anici kakor v rajju. Jeseni jo je peljal dedek daleč v gozd na visok grič, koder je bilo vse polno lešnikov. Natrgala sta jih polno vrečo in nesla domov.

In prišla je spet zima, po zimi pa spet pomlad in za pomladjo poletje in žetev, in po žetvi ji je prinesel dedek tablico s črkami, a naslednji dan jo je peljala babica v šolo.

Gospoda učitelja je Anica že dolgo poznala. Videla ga je večkrat, ko je stal pred šolo in opominjal dečke, naj bi vsakega lepo pozdravljali. Videla ga je na koru, ko je lepo igral. Imela ga je rada, pa vendar ni vedela, da je tako dober, dokler ni prišla v šolo. Gospod učitelj se ji je nasmehljaj, jo pobožal in rekel, da je pridna punčka in ji dal groš. Odslej kar ni mogla Anica dočakati šole in hodila je tja dopoldne in popoldne, ne da bi kdo ukazoval.

Toda ta sreča ni trajala dolgo.

Ko so nastale spet jesenske megle in so bile noči spet dolge kakor morje, je prišel dedek neko jutro iz službe domov in začel tožiti, da ga nekam stresa mraz. Legel je in ni šel iz postelje ves dan. Žena mu je kuhala in dajala razne rože, pa ni vse nič pomagalo: staremu čuvaju je bilo od dne do dne slabše. Stokal in tarnal je, da ga je bilo žalostno slišati. Žena je natihem plakala in navsezadnje šla po duhovnika. Prišel je gospod župnik z ministrantom in previdel je bolnika. Sešli so se vsi sorodniki, klečali in molili ob postelji, nekateri so tudi plakali. Čekalka je držala Anico v naročju, in starček je položil deklici roko na glavo in jo blagoslovil s svetim križem. Kmalu potem so mu prižgali blagoslovljeno svečo, in ko mu je oči zatisnila smrt, je babica omedlela. Ženske, katerih je bila polna soba, so jo zdramile. Mrtveca so položili na slamo in odnesli vso objokano Anico h Koširjevim.

Tretji dan je bil pogreb, in potem je nastopila žalostna zima. Čekalka je še nežneje negovala Anico ko prej, a deklica je videla njeno otožno

obličje in objokane oči, pa se ni hotelo nekdanje srčno veselje več vrniti v njeno srce.

Anici je bilo, kakor da se je mahoma postarala za nekaj let. Postala je resnejša in razumnejša. Začela se je že brigati za domače delo. In to je bilo tudi potrebno, zakaj dedek je že ležal v grobu, a babica je morala večkrat z doma. Kdo naj bi bil posipal kokošim in pokladal kozi, če ne Anica? —

Tista žalostna zima se je zdela Anici strašno dolga.

Naposled je vendarle minila, in ko se je razvilo prvo cvetje na loki, ste ga natrgali vdova in Anica, povili ga v venec in ga nesli dedku na grob.

Na grobu je stal samo preprost križ iz mehkega lesa s še bolj preprostim napisom. Toda molitve, ki so kipele s tega groba v nebo, so bile Bogu vsekako ljubše kakor najdražji spomenik.

Ko ste odmolili Čekalka in Anica, je peljala Čekalka Anico h glavnemu križu, ki je stal sredi pokopališča.

»Pojdi, sedeva nekoliko na stopnico,« je rekla babica. »Bole me noge.«

»Saj vendar nisva šli daleč,« se je začudila Anica.

»I no, zlata moja, moje noge so že stare in se kmalu utrudijo. Vse tako se mi zdi, da me ne bodo več dolgo nosile, da me bodo kmalu položili poleg mojega rajnega.«

Čekalka je povescila glavo, in glas se ji je tresel.

Anici so stopile solze v oči:

»Ne, babica, ne, ne smete umreti!« je prisrčno vzkliknila in gladila ženici zgubančeno roko.

»Zlato dete, smrti se nihče ne ubrani,« je poučevala babica Anico. »Veš, jaz čutim v vseh udih, da gre z menoj navzdol — v grob.«

»Kaj bom potem počela jaz?« je boječe vprašala deklica.

»Nič se ne boj, dušica moja, zate bo skrbel Bog in tvoj angel varih,« jo je tešila žena in zaupljivo gledala proti nebu.

»Vidiš, ko si se bila izgubila, me je pripeljal tvoj angel varih k tebi, in jaz sem te varovala vsega zlega, kakor sem mogla, in čuvala te bom do smrti. In če danes ali jutri umrjem, te bo popeljal angel varih spet k dobrim ljudem, da ti ne bo nič hudega. Samo ne pozabi na jutranjo in večerno molitev, pa boš videla, da te Bog ne bo zapustil.«

Ženica je govorila s takim zaupanjem in s takim prepričanjem, da Anici še na misel ni prišlo, da bi kaj dvomila, in zato je bila brez skrbi za svojo bodočnost.

Medtem se je nagnilo solnce k zapadu. Poslovali ste se od dedkovega groba in šli domov. —

(Nadaljevanje.)

Prvi sneg.

II.

To je bil dirindaj, cela vojska, da nikoli take, ko so prišli iz cerkve. Francelj je pa ždel v svojem skrivališču, poslušal, se tresel in v strahu pričakoval, kako bo naprej.

Prično ga iskati, a njega nikjer. Vse pretaknejo po sobi in v kamri in še pod streho gredo gledat, toda Franclja ni in ga ni. Oče je zmajeval z glavo, nekaj momljal v svoje košate brke in šel iz sobe. Drugi so pa iskali še naprej. Nazadnje ga je izvohal brat in zaklical iznenaden: »Tukaj je, tukaj, mama!«

Potegnili so ga ven. Francelj je bil prestrašen in ves bled. Postavili so ga sredi sobe in ga pričeli zaslišavati. Vse izgovarjanje in opravičevanje pa ni nič zaleglo, še pripovedi o izgubljenem jopiču in kapi mu niso verjeli. Mati je že segla po palici, toda palice ni bilo pri roki, ker jo je bil Francelj prej utihotapil v svoj brlog. Šla je mati ven po drugo, tačas je pa Francelj poskočil, kot bi ga bilo pičilo, poskočil in jo udrl, kakršen je bil, gologlav in brez suknjiča, skozi vrata v vežo in od tam ven na sneg. To se je zgodilo s tako naglico, kot da se je zabliskalo.

Ko je mati privpila za njim ven, je bil Francelj že daleč čez dvorišče. Dirjal je in hropel čez vrt, kot da ga nese deset vetrov.

Pritekli so potem vsi iz hiše in vpili za njim. Tudi oče je stopil iz hleva in ko je videl, kaj se godi, je ukazal Petru, naj steče za njim in ga pritira nazaj.

Peter je takoj ubogal. Ko pa je Francelj zagledal za seboj brata, se je stresel in jo ulil čez vrtove in na pot skozi vas. In oba sta dirjala na vso moč, kot da je šlo za stavo in zmago v tekanju. Skozi vas teče potok, in pri županovih je čezenj most. Tu se pot cepi, ena pelje mimo županovih čez most in od tam na senožeti, druga pa ob potoku naravnost skozi vas na polje in tam dalje v gozd.

Francelj jo je zavil čez most, misleč, da se bo za županovim vogalom lahko kam skrnil. In res je bil Peter še toliko za njim, da je Francelj šinil kot podlasica za vogal, se ozrl in neopažen zlezal tam za županove deske, ki so stale pokonci za skednjem in se sušile. Stisnil se je in počepnil in zadrževal sapo. Peter je pridirjal za njim in je norel kar naprej. Pri zadnji hiši — streljaj od županovega skednja — na ovinku, kjer se zavije pot na senožeti, se je pa Peter nenadoma ustavil in se oziral na vse strani. Franclja ni bilo nikjer.

Ta hip je izrabil Francelj in smuknil iz skrivališča ter stekel nazaj proti potoku, ga preskočil in dirjal naprej skozi vas in na polje.

Zdaj šele ga je opazil Peter in ga gledal skozi redko dréjve, kako drvi naprej. Sprevidel je, da ga je ukanil. Zato je ubere še on nazaj, pa ne za bratom, ampak domov in pove, kaj se je bilo zgodilo.

»Kaj je znorel?« — je dejal oče začuden. »Prehladi naj se in zboli, potem bo pa sit. Za njim, oba, še ti, Janez, pa ga ujemita nepridiprava neumnega!«

Oba brata sta skočila in zdirjala skozi vas. Kmalu nato je vzel oče Francljevo kapo in suknjič, ki so ga našli za pečjo, in tudi sam šel iskat otroka.

Neumni paglavec pa je dirjal in bežal, da so ljudje postajali na pragih in zrlí za njim, ugibajoč, kaj naj pomeni, da otrok napol oblečen in gologlav v mrazu in snegu leta po polju. On pa je bežal dalje, saj sam ni vedel, kam in počemu pravzaprav. Tisti strah pred palico in bojazen pred kaznijo sta se že pač nekoliko raztresla v mrazu in vetru; in zdaj je fanta le bolj gnala neka čudna slast do nasprotovanja in misel, uteči kar tako, da malo ponori in ponagaja in da pokaže, kako zna bežati, da ga še starejši brat ne more dohiteti.

Tačas je begunec pridirjal že daleč. Upehal se je, in vroče mu je postalo. Za hip se je ozrl nazaj in videl za sabo kar tri zasledovalce. Zadnji je bil oče, ki je le hitro šel, ni pa dirjal kakor brata.

To se je Franclju zdelo imenitno, da ga preganjajo in skušajo doseči kar trije hkrati. In prejšnja slast, kljubovati vsem trem in se ne dati ujeti, je z novo silo zavalovila v njem. Opo-gumila in podžgala ga je tako, da je odvihral naprej in zavil po poti navzdol v globel. V globeli pa je bilo razpotje. Glavna pot, na levi strani, je peljala mimo

žage v gozd, druga na desni, pa na domače polje. Porednežu se je bilo v enem samem trenutku odločiti, ali za levo ali za desno pot. — — »Na desno?« je pomislil. — »Ne! Tam je naše polje, in bi me takoj dobili, če bi se kam skril. Poznajo vsak grmiček.«

In že je skakal po poti na levi strani, po poti proti žagi in gozdu.

Globel se je vzdigovala na drugi strani bolj strmo kot pri vhodu iz vasi vanjo. Francelj je zdaj pridirjal do tega klanca. Močno je bil že upehan in v klanec ni več mogel dirjati. Šel je, in še to ne preveč hitro. Na drugi strani pa sta brata že zavila v globel in se mu vedno bolj bližala.

Ko je stopil iz globeli na vrh, ju je zagledal vnovič, dosti bliže kot prej. To ga je sicer potrlo, ali tolažil se je; da tudi ona dva ne bosta dirjala v breg, ampak stopala korakoma. On pa ima zdaj spet ravno pot pred sabo.

Tedaj je zapihala mrzla sapa od vzhoda in se zalelela vanj. Neprijetno in mrzlo ga je pobožala, da se je stresel po vsem životu. Zdirjal je dalje, ali občutil je, da so njegove sile za tek pošle. Stopal je hitro, ali noge so mu bile težke in so se zapletale, enkrat se je celo spotaknil in padel na

obraz. Trudoma je vstal in se hotel podati. Ta hip pa je zagledal pred sabo blizu kolovoza svisli. Spodaj v njih je bilo listje. Francelj je poskočil, kolikor je mogel, s pota in krenil k svislim pa se zaril v listje.

Eden od bratov je bil kmalu za njim. Dirjal je dalje. Ko je pa na ovinku spoznal, da ubežnika ni več spredaj, se je obrnil in zavpil nad drugim, da se je moral kam skriti. Oba zasledovalca sta zdaj postala in se nekaj časa ozirala. Težko sta sople, in bleščalo se jim je v očeh, da sta komaj gledala v sneg. Preiskala sta nekaj grmov, nato pa krenila nazaj proti svislim.

Francelj je kukal iz listja in ju gledal. Pripravil se je, da poskoči in zbeži na pot in nazaj proti vasi. Tedaj je prisopihal oče ravno do svisli. Francelj je planil pokonci, sam ni vedel, kako in zakaj, in se vrgel pred očeta z milobnim klicem: »Ata, ata!« Tako, kakor kličejo ljudje na pomoč v hudi stiski in nadlogi.

Oče je globoko v srcu občutil ta klic in prijel sinka za roke in ga pogledal in zasopel vanj: »Francelj! Kaj pa vendar misliš? Ali si ob pamet? — Janez, brž, da ga oblečemo! Fantè se ves trese.«

Stopili so z vetra v svisli, ga oblekli in se odsopli. Potem so se odpravili domov. Nikomur se ni ljubilo govoriti vso pot.

In doma? Mati je imela s Francljem še večje potrpljenje. Prinesla mu je vročega čaja in dejala: »Zdaj nam pa še zbolí, da bo še več skrbi s teboj. Ti nesrečni otrok, vsega tega bi ne bilo treba danes, če bi bil snoči svoje stvari lepo v redu zložil predse kakor drugi.«

Po kosilu je pričela Franclja tresti vročica. Legel je in ležal teden dni. Imel je časa zadosti, da je dodobra spoznal svojo neumnost in njen vzrok.

Sid:

O polnočnici.

*Skozi svetla okna temne cerkve
zliva se svetloba v noč,
žarke v zvezdne žarke vpleta.*

*Vsa v skrivnosti cerkev je odeta,
vsa kot ena sama pesem sveta —
borna sestra sredi bornih koč.*

J. E. Bogomil:

Snežni mož pripoveduje.

Nekateri modrijani trdijo, da pohaja naš rod iz Sibirije. Od tam da se je razširil čez pol sveta. Ne morem soditi, koliko je resnice na tem. Čuden je pa naš rod. Kdor izmed nas pride na svet velik, ostane velik vse svoje žive dni; kdor pa pride na svet majhen, pa ostane majhen do svojega konca. Zima nas da, pa nas navadno tudi vzame. Redki so tisti, ki bi dočakali pol pomladi.

Ljudje nas imajo večinoma radi. Posebno mladina nas ima rada. Dobi se pa tudi kak paglavec, ki se nas loti s kepami. Dobi se — pravim. A naš rod ima samo junake. Sneženi mož nikdar ne zbeži. Mirno čaka nasprotnika; njegovo načelo je: vztrajati ali častno pasti, samo bežati ne!

Mi smo mirni ljudje. Nikogar ne napadamo: ne človeških otrok ne svojih ljudi. Zato se nas pa tudi nihče ne boji.

Pač, pač! To vam moram povedati. Bilo je tisto noč po svetem Antonu puščavniku. Jasno je bilo, in luna je svetila. Stojim tako mirno in vdano na Tomaževčevem dvorišču, kakor vojak na straži ... Nisem se brigal za vsevoljni svet nič, nikamor nisem pogledal.

Pa se je oglasilo na vasi: »Holadij, holadij, holadij, holadij!«

Vedno bliže so prihajali glasovi. Aha! Pa sem opazil: Mihov Blaže! Norčav, ker ga ima pod kapo ... Zaletava se.

»Holadij, holadij, holadij, holadij!«

Obstane. Gleda, gleda, naprej si pa ne upa. In ravno proti meni gleda.

»Janez! — Hoj! — Janez!«

Nihče se ne oglasi. Blaže pa nadaljuje: »Janez! Janez! — Pusti me! — Kar lepo spat pojdi! — Janez! — Lepo te prosim. — Saj ti nič nočem. — Janez! — Ti — — jaz te poznam, če se prav ne oglasiš. — Ti, Janez! Sva prijatelja, stara — — veš — kar pusti me!«

Prosil je in spet prosil. Končno je nekaj godel sam vase, morda grozil, morda klel? In spet je jel prositi, spet je ponavljal od kraja do konca svoje oblube, nazadnje pa — ne boste verjeli! — pobegnil.

Pred menoj je pobegnil. Vidite, to je tisto, kar se še ni zgodilo od pamtivekov! Joj, ti Mihov Blaže! Pred menoj si pobegnil! Kako sem se smejal tisto mrzlo noč! Samemu sebi nisem verjel, da se me še kdo boji...

Kajpak! Pijan je bil. Zato pa —

Z Bogom, otroci! Vas zebe? Lahko noč! Mene pa nič.

† Leopold Podlogar:

Iz zgodovine kranjskih trgov.

13. Radeče.*

(194 m, 816 prebivalcev.)

Radeče so trg na Dolenjskem. Leže ob Savi pod Zidanim mostom. Velik železen most veže ta trg s Štajerskim. Most je 84 m dolg in malone 6 m širok ter nima nič podpornih stebrov. Stal je svojčas približno 180.000 K. Dunajska tvrdba Ignac Gridl ga je začela graditi meseca septembra 1893, 26. avgusta 1894 je bil pa slovesno otvorjen.²

Pri Radečah teče v Savo Sopotka. Izvira v Litijskih gorah pod Polšnikom. Pol ure nad trgovom ob tem potoku, na Njivicah, je velika papirnica V. Krisperja. Tam se omenja papirnica že leta 1819. kot last graškega tiskarja Danzerja.³ Leta 1844., 10. junija, se je utrgal oblak v Svibenski okolici. Neurje je doseglo in poškodovalo Vrh, Podkraj, Hotemež, Cerovec in Kompolje. Potok Sopotka je naglo narastel. Odnesele je dve kovačnici, dva mlina in potopil pri Radečah eno ladjo z žitom. Pri papirnici je raztrgal dva jezova. Papirniški lovec Tomaž je hotel rešiti dva psa, ki ju je imel privezana v šupi. Vodni naval je pa odnesel in potopil šupo, lovca in oba psa.⁴

Radeče spadajo pod Krško okrajno glavarstvo, v trgu samem je pa sedež okrajne sodnije. Občina Radeče šteje 2687 prebivalcev. K njej spadajo

¹ Glej »Vrtec« 1925/26 str. 13!

² Dom in Svet 1895. 288.

³ Illyr. Blatt 1820. 22.

⁴ Carniolia.

razen trga vasi Brunik (45 prebivalcev), Bruniška gora (105), Dobrava (88), Gorelice (72), Hotemež (173), Jelovo (194), Log (38), Loška gora (31), Močilno (160), Njivice (100), Podkraj (267), Prapretno (82), Rudna vas (53), Stari Dvor (92), Vrhovo (240), Žebnik (131).

Župnijo, ki šteje 2895 duš, oskrbuje župnik z enim duhovnim pomočnikom. Spada pod litijsko dekanijo. V trgu je 8 razredna ljudska šola in obrtno-nadaljevalna. V poldrugo uro oddaljenem Podkraju imajo eno-razrednico.

Že v predrimski dobi je imela savska plovba pri Radečah svoje ladjišče. Da so tudi ljudje v prazgodovinski dobi že tu bivali, je spričano po izkopinah na hribu nad trgom in na Bruniku.⁵ Rimljani so mnogo tržili iz Panonije po Savi v Italijo in imeli svoje ladjišče v Radečah ali vsaj v najbližji okolici. Našli so se ostanki oltarjev, ki so bili postavljeni na čast vodnim božanstvom: Neptunu, Savu in Adsulati.⁶ Tudi železno rudo so nekoč kopali v Svibenski

okolici. Zapiski deželnega rudarskega sodišča omenjajo l. 1588. rudarsko podjetje nekega Jurija Gaisperger. To podjetje je uničil leta 1595. požar.⁷ Tudi železna ruda, kar je bilo nakopane v radeški okolici, se je nalagala v Radečah na ladje.

S Hrvaškega so brodarili po Savi še nekaj časa potem, ko je l. 1848. stekla železnica od Zidanega mosta do Ljubljane. Toda tudi Radečam in drugim ladjiščem pod njimi ob Savi so bile štete ure. Leta 1862. so vlekli zadnjo ladjo po Savi proti Zidanemu mostu. Bila je napolnjena z živino. Kakor bi bil hotel dati duh časa znamenje, naj poneha savsko brodarstvo, se je ta ladja z živino vred potopila.⁸

⁵ Izvestja M. dr. 1904. 133.

⁶ Mittheil. 1866. 3.

⁷ Mittheil. 1906. 208.

⁸ Vrhovec, Zab. knj. M. Slov. 1895. 143.

Radeška okolica je bila v začetku 11. stoletja last Seliških grofov in se štela h Karantanski marki, med Savo in Dravo. Že leta 1077., ko je cesar Henrik IV. podelil očaku Sigehordu Kranjsko marko, je bil izvzet Sv. Križ pri Svibnem in Radeče.⁹ V cerkvenem oziru so spadale Radeče pod Savinjski naddijakonot in pod veliko župnijo Laško. Že leta 1429. se omenja v Radečah vikarijat, kajti l. 1385. so napravili gospodje Šireki neko ustanovo za cerkev sv. Petra v Radečah, na koje podlagi se je ustanovil ta vikarijat.

Trg se omenja leta 1206. Zidali so ga Ostrovrharji, ki so poleg Turjančanov najstarejši kranjski plemiči. Njih prvotni grad je razvalina starega gradu v Svibnem. Razcepili so se v tri veje, in njih vsaka je imela svoj grad. Ostrovrharji glavne betve so ostali v Svibnem. Gallenbergi so si sezidali grad na sotočju Ljubljance in Save v Sostrem; tretja veja je pa zidala grad nad sedanjim trgom Radeče in se imenovala Radeška (Herren von Ratschach). Leta 1206. se omenja Robert Radeški. Za njimi so gospodovali Sovneški. Leta 1336., 4. januarja, je dobil to graščino Friderik Sovneški iz rok avstrijskih vojvod Albrehta in Otona za vojno službo proti Ogrom in Čehom. V bojih Celjanov s cesarjem Friderikom III. je bil ta grad porušen. Leta 1511. se omenjajo kot gospodarji Mordaksi, 1532 Žiga Višnjegorski, 1570—1587 Viljem Lamberg, pozneje Valvazorji, Možgoni, Galli. Leta 1808. je bil lastnik gradu Josip Bilc.¹⁰

Med Radečami in Svibnem se vidijo razvaline Žebniškega gradu, ki je bil nekdanj last Ostrovrharjev, potem Sovneških. Ti so ga prodali avstrijskim vojvodom, ki so imeli tu svoje oskrbnike, ali pa so dajali graščino v najem raznim plemičem, kakor: Scheyr, Mordaks i. dr. Pod Radečami ob Savi leži Hotemež. Nekateri domnevajo, da so se bili tu naselili v davnih časih Avguštinci. Je to istina. Razne pogodbe ž njimi glede hiše ob cerkvi so znane že iz l. 1686. Prišli so iz Ljubljane, kjer so bili že v 14. stoletju. Po župnih maticah so ohranjena imena samostanskih provizorjev v l. 1720. do 1760. v Radečah.¹¹ Še dolgo časa v novem veku so se imenovali tudi tamošnji zemljaki »kmetje avguštinske davščine«.¹² Lastniki te graščine so bili: Raumschüssel, Forest, Golli (1689) in Amigoni (1764). Franc Ivan Amigoni, višji poštni oskrbnik in gospod Hotemeža, je dosegel s prošnjami, da sta se dovolila leta 1764. vasi Bruniška gora dva semnja, in sicer 25. marca in 13. junija.¹³

Novi dvor (Weixelstein) pri Hotemežu je bil za časa Valvasorja last gospodov Čečkar (Zetschker).¹⁴

(Konec.)

⁹ Schumi, Archiv II. 36.

¹⁰ Hoff II. 115.

¹¹ Pokorn, škof. arhiv.

¹² Schumi, Archiv I. 21.

¹³ Kos, Loka 299.

¹⁴ Valv. X. 644.

Slon in koza.

DSierra Leone — glej zemljevid Afrike! — sta se prepirala nekega dne slon in koza, kdo izmed njiju več pojé. Prosita leva, naj on razsodi. Ta reče: »Pojdita z menoj v gozd! Tam se bosta pasla za stavo: slon na moji desnici, ti, koza, pa na moji levici. Potem bom razsodil.«

Živali ubogata. Slon lomi s trobcem najmočnejša drevesa in objeda listje z vej; pri tem pa se glasno smeje in norčuje iz male kozice. Ta pa se neutrudno pase naprej in meni: »Bomo že še videli, kdo največ pojé. Le počakaj!«

Popoldne, dve uri pred solničnim zahodom, gre lev z obema tekmecema na travnik in jima zapove, naj se tukaj paseta naprej. Začela sta torej iznova. Ko pa je zašlo solnce, meni slon: »Mislim, da bi bilo prav, če gremo malce počivat.«

»I kaj še!« ugovarja kozača. »Jaz še nikakor nimam dovolj. Pasiva se do polnoči!«

Slednjič je prišla tudi polnoč, in lev pravi: »Pojdita zdaj z menoj na ono-le skalo! Tam porazkrečimo ude in si odpočijemo.«

In res, vsi trije ležejo ondi na veliko, golo skalo, kjer ni brstela niti najmanjša bilčica. Slon si je izbral najugodnejše mesto. Kmalu je zasmrčal, in tudi lev je zaspal. Koza pa je jela prežvekovati. To je delalo seveda nekoliko hrestanja, in lev se je prebudil.

»Kaj pa vendar počneš?« je vprašal kozo.

»Jem,« je rezko odgovorila koza, »nisem še sita.«

»Pa kaj za Boga vendar ješ?« se je oglasil slon, ki se je bil tudi predramil.

»Jem skalo,« je lagala koza. »Saj zelenja tukaj tako ni nobenega. Ko bom s skalo pri kraju, prideš pa ti na vrsto.«

Tedaj je razsodil lev: »Odslej naj biva koza pri ljudeh. Ker se sama ne more nasititi, naj ji pripomorejo ljudje. Slon, ti pa ostani v gozdu in ne hodi med izobražene ljudi. Čuvaj se tudi koze, prijatelj! Ona, ki je žrla skalo, utegne spraviti s sveta tudi tebe.«

Tedaj je zbežal slon v pragozd in šel k leopardu.

»Leopard!« ga nagovori. »Izročam kozo v tvojo oblast: ujemi jo in umori! Če najde mene, me gotovo pojé! Zato stori, kar je le v tvoji moči in spravi mi jo z glave!«

Od tistega časa se potika slon samotno po velikanskih gozdovih, koza pa živi v Afriki pri ljudeh, a vedno ji je za petami leopard.

Spet nesrečne užigalice. Bratec in sestra Brkušić v Splitu sta bila sama doma. Pa ju je že zmotila radovednost in otroška nepremišljenost, da sta poskušala moč užigalic. Posledica je bila ta: Fantiček je zažgal obleko svoji petletni sestrici Sonji. Naenkrat je bila vsa v plamenu. Poročilo ne pove, če so jo rešili ali ne. Po vsem soditi, je morala otroško lahkomišljenost plačati s smrtjo. Saj v *takem slučaju malokdo odide smrti.*

Ko je nesel sladkor. Med nevihto dne 8. jul. lanskega leta je hitel petletni Jožek Janželj iz Staj (župnija Ig pri Ljubljani) iz prodajalne, kamor je šel kupit sladkorja, da bi se ognil nalivu. Grmelo in treskalo je, kakor da se bliža sodni dan. Kar se iznova zasveti. Iz temnega oblaka sikne električna iskra naravnost v Joška. Bil je v hipu mrtev. Jožek je šel med angelce božje. — Usoden dan je bil tudi četrtek 8. julija. Na Lazih pri Loškem potoku so sušili mrvo Ruparjevi iz Retij. Dva brata, 15 letni Viktor in 14 letni Franc Rojec in njih ujec Fr. Bambič so šli med nevihto vedrit pod neko smreko. Naenkrat trešči — in vsi trije so bili zadeti. Niso jih mogli več rešiti. — Brata Viktor in Franc Rojec sta bila pridna Orliča, Viktor pa tudi cerkveni strežnik in je še isto jutro stregel pri maši.

Značilnost za tako zvani Silvestrov večer. Pretresljiv prizor se je nudil radovednemu dunajskemu občinstvu Silvestrov večer lanskega leta na donavskem kanalu. Na valovih se je zibala lesena zibelka, napolnjena s posteljino. Zraven nje pa je plaval psiček in venomer lajal, kakor bi klical številno množico radovednežev na pomoč. Dva stražnika sta urno odvezala neki čoln ter rešila z nemalim naporom zibelko na bližnjo ladjo. Rešilcema se je smehljalo ljubko enoletno dete v zibelki, psiček se je pa hvaležno dobrikal, zakaj revček je že omagoval v valovih. Tako je pokazala neumna živalca več usmiljenja nego brezsrčna mati, ki je svoje dete izpostavila.

Stara pesem. Če mačke ni doma, so miši dobre volje. — Če so pa dobre volje otroci, ki se začno igrčkati z užigalicami in ognjem, je pa joj, osobito, če ni nikogar, ki bi jim zažugal. Po takem igranju z užigalicami sta prišla ob mlado življenje dva otročiča posestnika Janeza Žnidariča tam v gornjeradgonskem okraju. Ko sta v strahu videla, kaj sta naredila, sta zbežala v hlev in se tam skrila. Revčka pa nista slutila, da sta si poiskala smrt, kajti ogenj je hlev popolnoma uničil. Otročiča sta docela zgorela.

Čuden otrok. V londonski bolnišnici so zdravili otroka, ki se je rodil z možgani starčka — tako so rekli zdravniki. Otrok ni kričal, ni dobil zob in sploh ni kazal nikakšnih otroških znakov. Ko je bil star 18 mesecev, je hišni zdravnik obupal, da bi ga mogel rešiti. A začeli so se zanj zanimati drugi zdravniki in so sklenili, da bodo poskusili s solncem in primerno prehrano. Tri dni v tednu so ga solnčili pod osebnim vodstvom dr. Domoglon, specialista za zdravljenje s solnčnimi žarki. Za hrano je imel samo sok oranž, mleko pa je bilo popolnoma izključeno. In glejte, otrok je dobil zobe, se je začel gibati in se je zbudil iz svoje staričkave omtvelosti. Nato so mu dajali grozdje, jabolka in sadne sokove. Zadnji uspeh je bil ta, da je začel otrok kričati. Da bi ga ohrabрили v kričanju, so kričali zdravniki z njim vred kakor za stavo. Zdaj je otrok že skoraj popolnoma kakor drugi otroci in zdravniki pravijo, da bo po enem letu popolnoma zdrav.

Zgled mladini. Predsednik ameriških zveznih držav Garfield je pričel kot krošnjar, predsednik češkoslovaške republike Masaryk pa kot kovaški vajenec, izumitelj Toma Alva Edison kot prodajalec časopisov, Cook kot dninar, George Stephenson kot črednik, Tomaž Bata, lastnik največjih tovarov za čevlje v Evropi, pa kot navaden čevljarski delavec.

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Muha.

Muh in prijatelj je dovolj, dokler solnce sije.

Muhe za medom gredo.

Odpôdi muho desetkrat, pride enajstič.

Več muh ujameš na kapljico medu ko s sodom kisa.

Muha pride nevaobljena k mizi.

Muha sede tudi kralju na nos.

Ko je ena muha na mesu, jih pride več.

Vrelega kropa se tudi muha ogne.

Ena muha pokvari kozarec najboljšega vina.

Muha v mleku se kmalu opazi.

Na rane sedajo muhe rade.

Na suha kljuseta muhe najrajše sedajo.

Muha, ki prileti, hujše piči.

Tudi muhe imajo žolč.

Lačna muha hujše piči.

Najmanjše muhe so najbolj strupene.

Tudi modre muhe niso pred pajčevino varne.

Muha ima veliko oči, pa se le v pajčevino zaleti.

Tudi muha ima svojo senco.

Boljše muhe loviti ko brez dela biti.

Bolnika draži muha na steni.

Reki.

Dve muhi na en udar.

Muhe imeti.

Na muhi imeti.

Muhe pasti.

Komu muhe pregnati.

Muho imeti.

Siten kot podrepna muha.

Drobiž.

Zanimivost v številkah.

Zapiši katerokoli število, ga obrni, odštej manjše od večjega in deli ostanek z devet. Nič ti ne bo ostalo. N. pr. 6291, obrnjeno je 1926, odšteto 4365, deljeno z 9 je 485 brez ostanka.

Vzemi katerokoli število z več kot dvema številčkama, zapiši ga še enkrat zraven, pa se bo dalo deliti s 7 brez ostanka. N. pr. 418, še enkrat zraven je torej 418418, deljeno s 7 je 59774.

Kako prisiliš koga do števila 1089? Reci mu, naj zapiše kakšno število s tremi številčkami, naj ga obrne, naj manjše od večjega odšteje, to novo številko obrne in obe števili sešteje; pa bo dobil število 1089. Primer: 843, obrnjeno 348, odšteto 495, obrnjeno 594, oboje sešteje 1089. Pa poskusi še z drugimi števili; število mora imeti tri številke, a ne smejo biti enake, in rezultat odštevanja mora biti tudi še troštevilen.

Reci komu, naj zapiše, kdaj je bil rojen, koliko je star, kdaj je začel hoditi v šolo, koliko let hodi v šolo, seštej vse te številke, in rezultat je zmeraj 3852. Na pr.: Rojen 1910, star 16 let, začel hoditi v šolo 1917, hodi v šolo 9 let, skupaj 3852. Pa tudi druga števila lahko vzameš, samo resnična morajo biti. Malo pomisli, pa boš brž dobil, zakaj je tako. Povem ti še, da bo prihodnje leto ta številka 3854.

Ura in srce. Žepna ura tiktaka hitreje, kot pa bije človeško srce. Človeško srce udari v eni uri 4200 krat in 36,792.000-krat v enem letu. Redko se pripeti, da doseže človek starost 100 let, in v tem času gotovo ni srce bilo vedno normalno; ako se je pa to zgodilo, bi doseglo srce sto let starega človeka 3,679,200.000 udarcev.

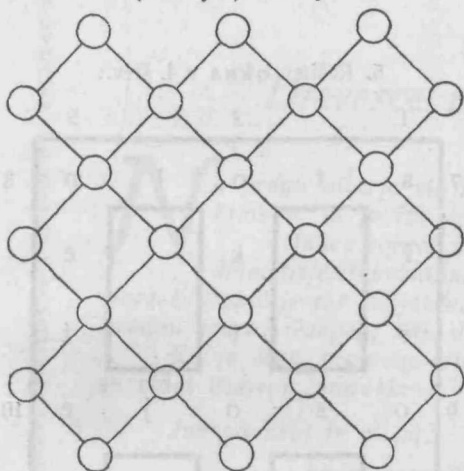
Kaj je en biljon? Mala računska primera. Normalna žepna ura udari v dveh sekundah 5 krat, torej v minuti 150, v eni uri 9000, a v enem dnevu 216.000 krat. Da napravi en milijon udarcev, rabi štiri dni in pol, a za en biljon udarcev bi rabila 12.600 let. Ako bi bila žepna ura ob času Kristusovega rojstva (pa takrat jih še niso poznali) pričela tiktakati, bi napravila do danes šele okoli 150 milijard udarcev, in bi manjkalo do prvega biljona ali 1000 milijard »samo« še 10.750 let. Zdaj pa pomislite, da je mnogo zvezd, ki so od nas biljone in biljone kilometrov oddaljene.

1. Demant.
(Miroljub, Vižmarje.)

	a		soglasnik
	a a b		sesavec
	č e e e e		drevo
	e e e j j j k		rokodelec
k	k k k l l m n o ?		
	o p p r r r r r		ptica
	r r s t t		dan v tednu
	t u u		del voza
	z		samoglasnik

Srednja vrsta od vrha navzdol in od leve na desno pove ime pokrajine v Jugoslaviji.

3. Številnica.
(Miroljub, Kočevje.)

2. Črkovnica.
(Miroljub, Vižmarje.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	b	č
d	e	e	e	i	i	i	i	j	j		
j	k	k	k	k	k	l	l				
	l	l	l	m	m	m					
	m	n	n	n	o	o	o	o			
	o	o	r	r	r	r	r	s	s	s	
s	s	t	t	t	t	v	v	v	v	z	z
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24

Besede pomenijo: 1—19 kraj na Štajerskem, 2—20 žuželka, 3—21 jezikoslovec, 4—22 pot, 5—23 slovenski mesečnik, 6—24 soseda dežela, 7—13 pokrivalo, 8—14 bogoljubno delo, 9—15 žuželka, 10—16 rokodelec, 11—17 kraj na Kranjskem, 12—18 mesto na Hrvaškem.

Razvrsti števila od 1 do 24 tako v gorenje kroge, da bo vedno vsota štirih, na ogljih kvadratov stoječih števil 50. in prav tako tudi vsota števil v onih vodoravnih in navpičnih vrstah, v katerih so po 4 krogi.

Če postaviš nato namesto števil 3, 7, 12, 23 črko a, namesto 15, 21, 22 črko e, namesto 1, 5 črko j, namesto 8, 24 črko r, namesto 6, 20 črko s, namesto 2, 9 črko š, namesto 4, 16 črko t in namesto ostalih sedem števil še sedem drugih črk, dobiš obče znan pregovor.

4. Dvojna slika.

⋮	E	Č	Š	E	V	⋮	⋮	A	I	P	P	I	⋮
S						L	L						K
J						V	Ž						D
Z						E	V						R
E						O	N						R
S						L	S						V
⋮	E	B	V	R	E	⋮	⋮	E	E	A	A	O	⋮

